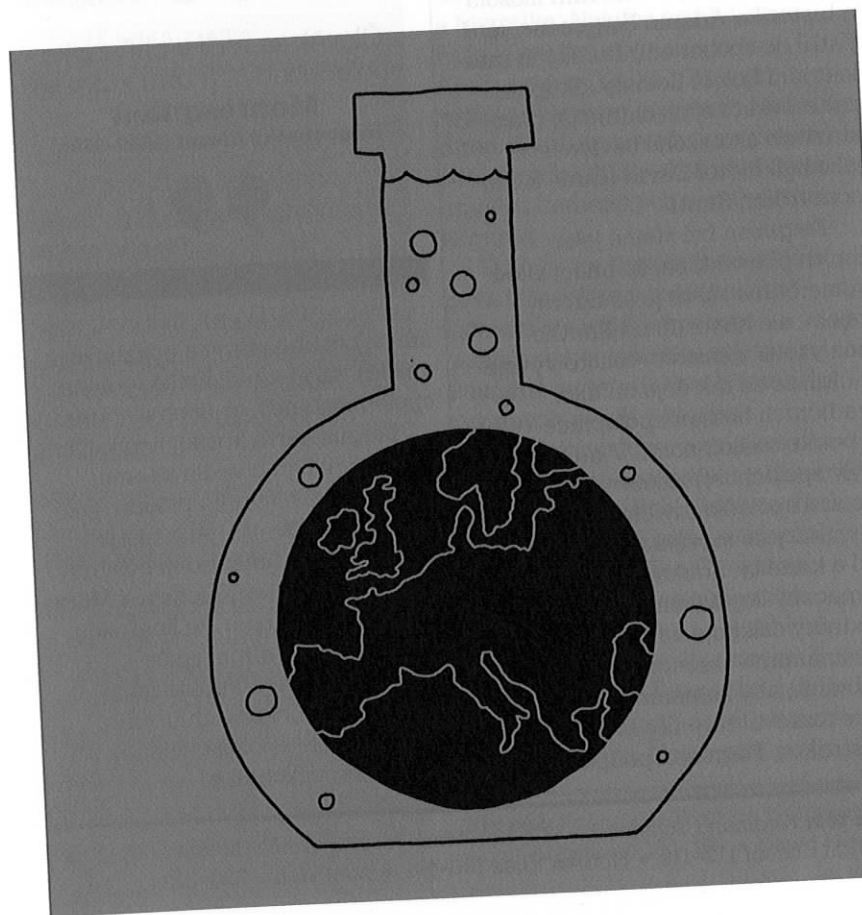

S POMOCÍ VĚDY LZE VYTVOŘIT LEPŠÍ SVĚT

AUGUSTE COMTE (1798–1857)

V KONTEXTU

TÉMA
pozitivismus a studium
společnosti

VÝZNAMNÁ DATA

1813 Francouzský teoretik Henri de Saint-Simon předkládá myšlenku vědy o společnosti.

40. léta 19. století Karl Marx tvrdí, že ekonomické problémy jsou základem historické změny.

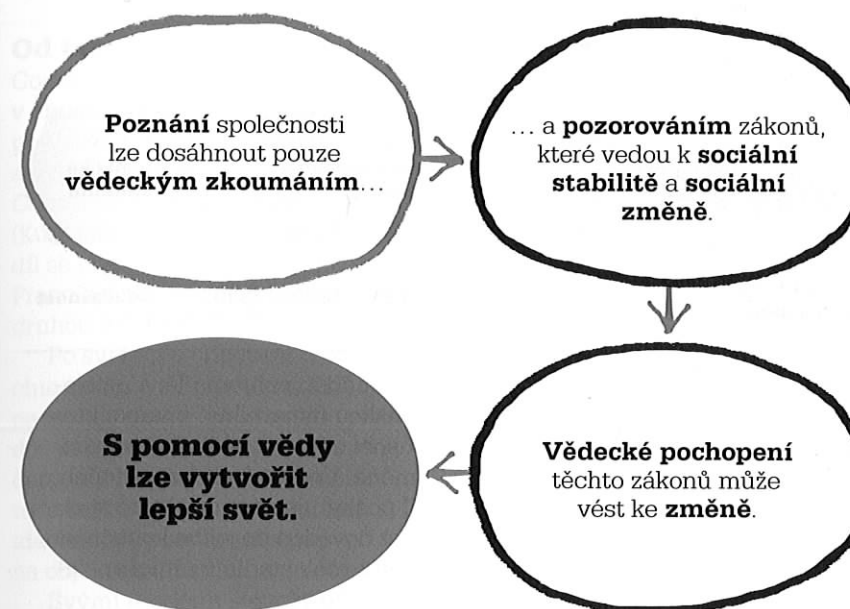
1853 Harriet Martineauová ve zkráceném překladu *Pozitivní filozofie Augusta Comta* představuje Comtovy myšlenky širší veřejnosti.

1865 Britský filozof John Stuart Mill odkazuje na Comtovy prvotní sociologické a pozdější politické názory jako na „dobrého Comta“ a „špatného Comta“.

1895 Émile Durkheim se v díle *Pravidla sociologické metody* snaží položit základy systematické sociologie.

Rozsáhlá industrializace na konci 18. století vystavila tradiční evropskou společnost radikální změně. Ve stejné době Francie v důsledku Francouzské revoluce usilovala o zavedení nového sociálního řádu. Někteří myslitelé, jako byl Adam Smith, se snažili vysvětlit rychle se měnící tvář společnosti ekonomickými termíny; jiní, jako třeba Jean-Jacques Rousseau, k tomu používali politickou filozofii. Adam Ferguson již dříve popsal společenské důsledky modernizace, ale nikdo dosud neposkytl vysvětlení,

Viz též: Harriet Martineauová 26–27 ■ Karl Marx 28–31; 254–259 ■ Ferdinand Tönnies 32–33 ■ Émile Durkheim 34–37 ■ Max Weber 38–45; 220–223

v němž by společenský pokrok odpovídal politickým a ekonomickým teoriím.

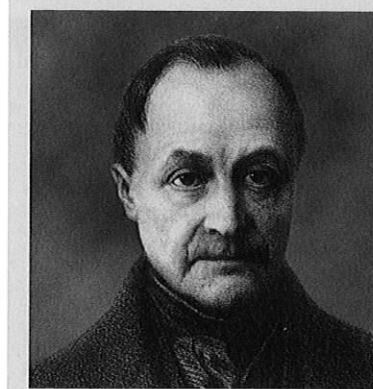
Na pozadí sociální nejistoty ve Francii se socialistický filozof Henri de Saint-Simon pokoušel analyzovat příčiny sociální změny a to, jak je možné dosáhnout společenského řádu. Tvrdil, že existuje vzor společenského pokroku a že společnost prochází řadou odlišných stadií. Byl to však jeho chránělec Auguste Comte, kdo tuto myšlenku rozvinul do uceleného přístupu ke studiu společnosti na vědeckých principech, které původně nazýval „sociální fyzika“, ale později popisoval jako „sociologii“.

Pochopit a transformovat

Comte byl dítětem osvícenství a jeho uvažování bylo pevně spjato s ideály věku rozumu, včetně včetně jeho racionálního a objektivního zaměření. Nástup vědeckých metod v průběhu osvícenství ovliv-

nil Comtův přístup k filozofii. Podrobil přírodní vědy a jejich metodologii důkladné analýze a usoudil, že všechny obory vědění by měly přijmout vědecké principy a základní teorii pozorování. Ústředním tvrzením Comtovy „pozitivistické“ filozofie je, že opodstatněnou znalost čehokoli je možné odvodit pouze na základě pozitivního vědeckého zkoumání. Comte vnímal, jakou má věda moc transformovat svět: vědecké objevy přinesly technický pokrok, jenž odstartoval průmyslovou revoluci a vytvořil moderní svět, ve kterém on žil.

Říkal, že nastal čas pro nástup společenské vědy, díky níž nejenom pochopíme mechanismy společenského zřízení a sociální změny, ale která nám rovněž poskytne prostředky k reformě společnosti stejným způsobem, jakým fyzikální vědy pomáhaly proměňovat naše fyzické prostředí. Studium člověka a společnosti neboli sociologii »

Auguste Comte

Auguste Comte se narodil v Montpellier ve Francii. Jeho rodiče byli katolíci a monarchisté, ale Auguste náboženství odmítl a byl stoupencem republikánského zřízení. V roce 1817 se stal asistentem Henriho de Saint-Simona, jenž do velké míry ovlivnil jeho představy o vědeckém studiu společnosti. Když se v roce 1824 se Saint-Simonem rozešel, začal s podporou Johna Stuarta Milla a dalších psát *Course de Philosophie Positive* (Kurz pozitivní filozofie).

Comte v té době trpěl duševní poruchou a jeho manželství s Caroline Massinovou skončilo rozvodem. Vztah s Clotidou de Vaux (která žila odloučeně od svého manžela) se nenaplnil, neboť v roce 1846 zemřela. Comte poté svůj život zasvětil psaní a zavádění pozitivistického „náboženství humanity“. Zemřel v Paříži v roce 1857.

Hlavní díla

1830–1842 *Kurz pozitivní filozofie* (šest svazků)

1848 *Obecný pohled na pozitivismus*

1851–1854 *Systém pozitivní politiky čili Pojednání o sociologii* (čtyři svazky) »

považoval za nejnáročnější a nejsložitější vědní obor, a proto ji nazýval „královnou věd“.

Comtův názor, že vědecké studium společnosti je vyvrcholením pokroku v naší cestě za poznáním, byl ovlivněn Saint-Simonovou myšlenkou, stanovenou v rámci „zákonu tří stadií“. Ten stanoví, že naše poznání jevu prochází třemi fázemi: teologickou, ve které se za příčinu všech věcí uvádí bůh nebo bohové; metafyzickou, kde vysvětlení zahrnuje abstraktní pojmy a entity; a pozitivní, kdy je poznání ověřováno vědeckými metodami.

Comtova velkolepá teorie společenského vývoje se stala rovněž analýzou společenského pokroku, alternativou k pouze popisným výčtům společenských stadií počínaje lovci, sběrači a nomády a konče zemědělci a industriálně-komerční společností. Společnost ve Francii byla před nástupem osvícenství založena v teologické fázi a společenské zřízení bylo založeno na pravidlech, která byla v podstatě náboženská. Po revoluci v roce 1789 vstoupila francouzská společnost do metafyzického stadia a byla uspořádána podle sekulárních principů a ideálů, zejména pokud jde o právo

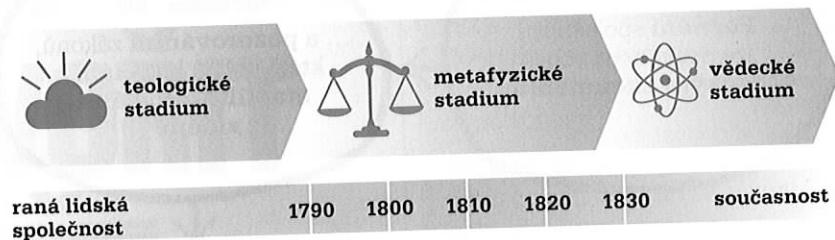
“

Sociologie pak je nikoli pomocným oborem nějaké jiné vědy; je sama o sobě odlišnou a samostatnou vědou.

Émile Durkheim

”

Comte určil tři stadia vývoje porozumění světu. Teologické stadium skončilo nástupem osvícenství na konci 18. století. V metafyzickém stadiu se pak pozornost zapojující racionální uvažování přesunula z božského na lidské. Nakonec se vyvinulo poslední stadium, ve kterém vysvětlení poskytuje věda.

na svobodu a rovnost. Comte byl přesvědčen, že po rozpoznání nedokonalostí v postrevolučním období může nyní společnost vstoupit do pozitivního stadia, ve kterém by se sociální řád stanovil vědecky.

Věda o společnosti

Systém, jenž Comte navrhoval pro novou vědu sociologii, vycházel z existujících „pevných“ věd. Sestavil hierarchii věd uspořádanou logicky tak, že každá věda obohacuje tu, která jí následuje, ale nikoli tu, která jí předchází. Na začátku stojí matematika a hierarchie pokračuje astronomií, fyzikou, chemií až k biologii. Na vrcholu tohoto vzestupného řazení „pozitivity“ byla sociologie. Z tohoto důvodu Comte považoval za nezbytné důkladně porozumět ostatním vědám a jejich metodám, než se je pokusí aplikovat na studium společnosti.

Prvořadý byl princip ověřitelnosti na základě pozorování: teorie podpořené faktickými důkazy. Comte však také pochopil, že je nezbytné vytvořit hypotézu, která nasměruje vědecké zkoumání, a určit rozsah pozorování. Sociologii rozdělil na dvě rozsáhlé oblasti studia: „společenskou statiku“, kdy síly určující společenský řád udržují

společnosti pohromadě; a „společenskou dynamiku“, v rámci které působí síly rozhodující o sociální změně. Vědecké pochopení těchto sil poskytuje nástroje, které společnost dovedou do jejího konečného, pozitivního stadia v rámci společenského vývoje.

Třebaže Comte nebyl první, kdo se pokusil analyzovat lidskou společnost, byl průkopníkem myšlenky, že společnost je možné studovat vědecky. Kromě toho jeho pozitivistická filozofie poskytovala jak vysvětlení sekulární industriální společnosti, tak i způsoby dosažení sociální reformy. Byl přesvědčen, že stejně jako vědy vyřešily problémy skutečného světa, lze sociologii jakožto vrcholnou vědu

“

Věda poskytuje předpověď; po předpovědi přichází akce.
Auguste Comte

”

a pojítka mezi ostatními aplikovat na společenské problémy v zájmu vytvoření lepší společnosti.

Od teorie k praxi

Comte formoval své představy v období chaosu, jenž následoval po Velké francouzské revoluci, a vyložil je v šestisvazkovém díle *Course de Philosophie Positive* (Kurz pozitivní filozofie), jehož první díl se objevil ve stejném roce, kdy Francie v červnu 1830 procházela druhou revolucí.

Po svržení a obnovení monarchie se lidé ve Francii rozdělili na ty, kdo chtěli řád, a ty, kdo požadovali pokrok. Comte byl přesvědčen, že jeho pozitivismus nabízí třetí cestu, spíše racionální než ideologický postup založený na objektivním studiu společnosti.

Svémi teoriemi si mezi svými současníky ve Francii získal mnoho kritiků i obdivovatelů. Někteří z jeho největších příznivců pocházeli z Británie, včetně liberálního intelektuála Johna Stuarta Milla, jenž Comta finančně podpořoval, čímž mu umožnil pokračovat v práci. Mezi další příznivce patřila Harriet Martineauová, která přeložila upravenou verzi jeho práce do angličtiny.

Renomé, jež Comte získal, bohužel poškodila jeho pozdější práce, ve které popisoval, jak by bylo možné pozitivismus aplikovat v politickém systému. Jako příčina změny v jeho uvažování se často uvádí nešťastný rodinný život (rozpad manželství, deprese a tragický milostný poměr). Od objektivního vědeckého přístupu při zkoumání společnosti přechází k subjektiv-

Revoluce roku 1830 ve Francii

probíhala shodou okolností souběžně s vydáním Comtovy knihy o pozitivismu a zdálo se, že zahájí věk společenského pokroku, ve který doufal.

nímu a kvazináboženskému výkladu, jak by měla společnost vypadat.

Posun Comtovy práce od teorie k návrhům na její uvádění do praxe jej připravil o mnoho stoupenců. Mill a další britští autoři jeho normativní aplikaci pozitivismu shledávali téměř diktátorskou. Stejně tak systém vládnutí, jenž obhajoval, podle nich omezoval svobodu.

V té době se objevil alternativní přístup k vědeckému studiu společnosti. Na pozadí stejného společenského chaosu nabízel Karl Marx analýzu společenského pokroku na základě ekonomické vědy a jeho model vedoucí ke změně se zakládal spíše na politickém jednání než na racionalismu. Není obtížné pochopit, proč byla v Evropě zmínaná revoluce Comtova pozitivistická sociologie zastíněna protikladnými požadavky socialismu a kapitalismu. Nicméně to byl Comte, a v menší míře jeho učitel Saint-Simon, kdo jako první navrhl koncepci sociologie jako oboru založeného na vědeckých principech spíše než na pouhém teoretiz-

“

Filozofové svět jen různě vykládali, jde však o to jej změnit.

Karl Marx

”

zování. Podstatné bylo, že zavedl metodologii pozorování a teorie pro společenskou vědu, odvozené přímo z přírodních věd. Jakkoli pozdější sociologové, zejména Émile Durkheim, nesouhlasili s detaily jeho pozitivismu a způsobem, jakým jej aplikoval, Comte jim poskytl pevný základ, z něhož mohli vycházet. Ačkoli nám dnes Comtův sen o sociologii jako „královně věd“ může připadat naivní, objektivita, kterou obhajoval, zůstává jejím základním principem. ■

